

Iz odročnih gozdov na pokopališče

Po 70 letih je vladna komisija za grobišča raziskala medvojno grobišče na Mačkovcu

Grobišče na Mačkovcu so pomagali izkopavati tudi sorodniki umorjenih iz Begunj in Bezuljaka.

Foto: I. Ž.

Te dni mineva sedemdeset let od najhujših zločinov med drugo svetovno vojno in komunistično revolucijo, ko je komunistična stran dala pobiti več kot 600 vojnih ujetnikov iz vrst vaških straž in Jugoslovanske vojske v domovini. Med njimi je bil posebej grozljiv pomor skupine okoli štiridesetih oseb na Mačkovcu 28. oktobra 1943. Na pobudo vladne komisije za vojna grobišča so za prekop in pokop naklonjeno pristali na sodelovanje tudi lastnik gozda, v katerem je grobišče, župnija Begunje in občina Cerknica. Raziskavo na morišču na Mačkovcu sta zadnje dni oktobra vodila predsednik komisije Jože Dežman in arheolog Draško Josipovič. Na pobudo begunjskega župnika Maksa Ipavca je pomagala tudi skupina Begunjcev: Jože Stražišar iz Begunj (na Mačkovcu je bil umorjen njegov oče Alojzij Stražišar iz Begunj), Danilo Zalar iz Selščka, Janez Debevec iz Begunj (na Mačkovcu je bil umorjen njegov oče Janez Debevec) je njegov zet, Tone Košir iz Selščka, Janez Kržič iz Bezuljaka (na Mačkovcu je bil umorjen oče njegove žene, Anton Žnidaršič iz Bezuljaka) in France Korošec.

PARTIZANSKI ZLOČIN

Mačkovec je odročno gozdno območje na Notranjskem, med Robom in Bloško planoto. Tja so konec oktobra 1943 partizani (Loška brigada) iz Ribnice prignali več kot 40 ujetnikov. Tam so jih poklali z noži in drugim »hladnim« orodjem, vendar ta množični pomor takrat ni bil nekaj posebnega, saj so partizani izvedli še več pomorov vojnih ujetnikov. Pobjali so pri Mozlju, v Jelendolu, na Travnici, Mačkovcu in še drugod. Povojni množični pomori ujetnikov so bili samo nadaljevanje pomorov iz jeseni 1943.

Večina umorjenih na Mačkovcu je bila doma iz Notranjske, največ iz župnij Begunje in Cerknica. Partizani so ubite pustili nepokopane, zato so bila trupla plen gozdnih zveri, kosti pa so ležale po morišču še dolgo po vojni. Gozdni delavci so les spravljali čez kosti še v 70. letih.

Obstaja seznam več kot štiridesetih ljudi, ki so bili ubiti na Mačkovcu ali tam blizu. Zapisana so tudi pričevanja, v katerih je vrsta zelo konkretnih podatkov o žrtvah, o samem zločinu, o storilcih in o povojnem strahu, če je kdo pomislil, da bi prekopal sorodnika na pokopališče.

TAKIH UPORNIŠKIH IN MISIJONARSKIH DEJANJ NAJBO ČIM VEČ.

odpravljala, da bi ga tudi ona prepeljala na domače pokopališče, vendar ji je terenec Tone Rot iz Raven zagrozil, da jih bodo pobili, če bodo to naredili. To je povedal sin Jožeta Rota.

»IMEL JE ŽLICO IN ...«

Izkopavati je pomagal tudi France Korošec iz Begunj, ki je za Družino opisal svoje vtise. »Tista dolga zajedna med skalami, menda kraške škraplje, je bila počivališče za ostanke treh revežev. Bilo je v soboto zjutraj, prvi dan izkopavanja. Mrakobno jutro, oblaki do tal, megla, veter, mraz, najraje bi obrnil in šel domov. Bilo je stresno, ker je bilo pred nami težko delo, za katero se je bilo težko odločiti. Najprej smo poslušali o poskusih ekipe Draška Josipoviča prejšnji dan. Po Josipovičevem navodilu sva s Tonijem Koširjem začela odgrinjati listje in prst v kraški podolgovati zajedni. Pričakovala nisva ničesar, turbo prazni začetek pač. Šokantno pa je bilo spoznanje, da so bili ostanke človeka povsem na vrhu, samo pod plastjo listja. Po sedemdesetih letih!

Kost za kostjo te v parih minutah zabriše v nesmiselno krvavo realnost zločinskih pobesnelega človeka iz koncev leta 1943. Bil je tam, zgrbljeno zabit pod spodmol dolge skale, velik človek. Imel je žlico in polovico kamene osle, brusa za brušenje kose. Bila je tudi tanka, jeklena žica. Nanj so odvrgli še druga dva trpina, ki pa so ju v večjem delu najbrž odnesle zveri.

Stara mati Antonija je o tej strahoti na Mačkovcu pogosto govorila v snu ali polsnu, ker je malo spala. Govorila je o svo-

jem možu Antonu Debevcu (Janezovem iz Begunj), ki je morilcem takrat ušel. To je uspelo še enemu. Ni jokala in trpela zato, ker mu je takrat uspelo, pač pa zato, ker ga dve leti po tem, petinštiridesetega ni bilo domov. Tudi najmlajšega, Tonija, ni bilo. Toni je bil sin Antona Debevca/. Govorila je, da je slišala, da sta zaprta nekje v kočevskih gozdovih in da delajo podzemne tovarne, letališče ali ne vem kaj. Tako je upala še vedno v začetku šestdesetih, dokler je bolečina ni sesula in izžela do konca in ji je srce odpovedalo, ker ni imelo za kaj biti. Po vojni sta bila med vrnjenimi iz Koroške, v taborišču na Teharjah, od tam pa odpeljana na morišče in umorjena. Eno od žrtev na Mačkovcu je bil bratranec moje stare mame Antonije, Anton Žnidaršič iz Bezuljaka (Ancn po domače).

Zdaj se po človeško, kot ljudje in kot branitelji svojih vrednot, vračajo ti reveži, kolikor jih niso odnesle zveri in jih ni izpilo sedemdeset zim in poletij med listjem v gozdu, med svojce in med potomce svojcev. To pa je nekaj od tistega, kar smo jim dolgovali storiti kot ljudje človeku.«

POGREB BO V BEGUNJAH

Leta 1994 je bil na morišču postavljen večji lesen križ in spominska plošča, 30. oktobra istega leta pa je bila tam tudi spominska slovesnost z mašo, ki jo je daroval ribniški dekan Maks Ipavec.

Potem je Mačkovec spet sameval skoraj dvajset let, do letošnjega oktobra, ko je bilo morišče strokovno preiskano. Našli so ostanke šestnajstih oseb, za ostale pa zaenkrat ostaja skrivnost, kje so. Skoraj gotovo kje blizu.

Pogreb žrtev bo 24. novembra ob 15. uri na pokopališču v Begunjah pri Cerknici. ■

IVO ŽAJDELA

MAKS IPAVEC, ŽUPNIK V BEGUNJAH

Eno od del usmiljenja

Župnija Begunje sodeluje pri prekopu žrtev z Mačkovca. Zakaj?

V grobišču in morišču Mačkovca (župnija Rob) je bilo ubitih in v kraške udrtine zagrebenih štirideset vojnih ujetnikov, ki so jih konec oktobra 1943 pobile partizanske enote. Seznam žrtev pomora v Mačkovcu sta napravila dr. Tone Ferenc in mag. Stane Okoliš.

Največ žrtev je iz župnije Begunje pri Cerknici – kar deset. Ostale žrtve so iz župnij: Sveti Vid, Sveta Trojica, Nova vas – Bloke, Stari trg pri Ložu, Grahovo, Cerknica, Rakek in Loški Potok. Zato me je Jože Dežman, ki je vložil že izjemne napore pri odkrivanju grobišč in nečloveško umorjenih žrtev, prosil, da bi naša župnija sprejela izkopyane zemeljske ostanke žrtev z Mačkovca. Komisija Vlade Republike Slovenije za vprašanja prikritih grobišč je obravnavala pobude za pokop žrtev. Skupaj z odgovornimi v občini Cerknica smo prišli do odločitve, da bodo posmrtni ostanke žrtev krščansko pokopani na pokopališču v Begunjah. O tem pokopu je bila pravočasno obveščena javnost v katoliškem tedniku *Družina* in v našem župnijskem glasilu *Jernejev zvon*.

Od 26. do 28. oktobra je osem požrtvovalnih faranov iz begunjske župnije pod strokovnim vod-

stvom mag. Draška Josipoviča in Jožeta Dežmana izkopal okostja teh žrtev. Z mašo in cerkvenim pogrebom, ki ga bo v nedeljo, 24. novembra, ob 15. uri vodil arhidiacon mons. Franci Petrič, bomo te žrtve pokopali na pokopališču, zraven farne plošče, kjer so zapisana imena 219 žrtev iz begunjske župnije.

Kakšno naj bo sporočilo prekopa žrtev z Mačkovca v blagoslovljeno zemljo?

Krščanski pokop strahotnega pomora žrtev iz osrčja notranjskih gozdov Mačkovca na pokopališču v Begunjah gledam z velikim spoštovanjem do sleherne nedolžne žrtve, ki je bila ustvarjena po božji podobi in vsekakor zasluži, da počiva in čaka vstajenja dan v blagoslovljeni zemlji. Celotna zgodovina človeštva razodeva, da je imel človek od pradavnine izjemno spoštljiv odnos do svojih rajnih. Zločinski kajni, ki so se v našem narodu med vojno in še po vojni spravili nad nedolžne abele in jih po umoru ali celo žive zmetali v kraške jame, brezna ali rudniške rove, niso računali, da bodo kosti abelov enkrat oživele (beri preroka Ezekijela!) in bodo pokopane v blagoslovljeno slovensko zemljo, ki je sicer polna grobišč slovenske kalvarije.

